

Het opstel? Maak er een clipje van! Het waarom van digitaal vertellen

Teleac/NOT is sinds het najaar van 2003 begonnen aan een project waarin scholieren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs digitale clips produceren. Misschien wel meer dan tijdens de ‘gewone’ schrijfvaardigheidslessen bij Nederlands beseffen leerlingen, aldus projectleiders Frank van Dixhoorn en Remko van Loon, door het maken van deze clips hoe belangrijk het is begrepen te worden en leren ze bovendien na te denken hoe ‘goed vertellen’ in zijn werk gaat.

Frank van Dixhoorn en Remko van Loon

Tijdens een ‘gewone’ les Nederlands is het plezier bij het schrijven van een opstel niet altijd even sterk aanwezig. Het enthousiasme waarmee de gemiddelde leerling op de basisschool aan een eigen verhaal werkt, is in de onderbouw van het voortgezet onderwijs soms snel verdwenen. Een leerling vindt het ‘stom’ om een verhaal te schrijven, een ander schaamt zich voor zijn gevoelens en ervaringen, een ander vindt schrijven vervelend.

In de huidige didactiek van het schrijfonderwijs wordt het belangrijk geacht dat leerlingen zich oriënteren op de schrijftaak en leren reflecteren over wat ze met een tekst willen. Eenvoudig is dit niet in het klaslokaal te realiseren. In een handboek als *Nederlands in de onderbouw* wordt niet onterecht gesteld dat het een zeldzaamheid is dat leerlingen uit zichzelf op grond van commentaar hun tekst herschrijven. Evenmin hebben veel leerlingen vanuit zichzelf het gevoel dat ze een tekst tot iemand richten. Met name Gert Rijlaarsdam heeft daarom in een aantal publicaties werkvormen trachten aan te reiken hoe zaken als oriëntatie op de schrijftaak, informatie overdragen, zich richten op een publiek, nakijken, verbeteren en reflecteren in didactisch verantwoorde lessenseries een plaats kan krijgen in het schrijfonderwijs. (Zie bijvoorbeeld Rijlaarsdam, 2005.)

Maar waarom zou de vaardigheid van ‘vertellen’, de vaardigheid om adequaat, coherent en publieksgericht een keten van gebeurtenissen in taal om te zetten, altijd maar beperkt moeten blijven tot de enge ruimte van het schrijfonderwijs? Tijdens de cursus ‘digitaal vertellen’, waarin onderbouwleerlingen werken aan een clipje over een eigen ‘verhaal’, ontmoeten we leerlingen die ons hun verhaal vertellen en nog eens vertellen. Die vertellen omdat ze iets te melden hebben en die dat zo willen doen dat hun verhaal ‘overkomt’. Kortom, leerlingen die het leuk vinden gehoord te worden. De een vertelt over sporten en astma, de ander over het zwemmen met dolfijnen, een derde over eerwraak en een vierde over zijn broertje met ADHD. Leerlingen vinden het plotseling leuk een verhaal te brengen, iets persoonlijks in taal om te zetten, en blijken dan plotseling zeer kritisch en verantwoord met hun eigen taalgebruik en verteltechnieken om te kunnen gaan.

Opzet

Teleac/NOT is sinds het najaar van 2003 begonnen aan een project waarin scholieren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs digitale clips produceren. Het project is begonnen met workshops op middelbare scholen. Tijdens deze workshops (die drie dagen in beslag nemen) maken de leerlingen clips, die kort daarna op de website verschijnen. Een selectie uit de clips werd en

wordt uitgezonden op televisie in de serie *Digitaal vertellen*. Teleac/NOT biedt daarnaast scholieren die aan de workshops deelnemen een platform op de website van het project <www.eigenwijzer.nl/vertellen>, waar inmiddels al heel wat filmpjes te bekijken zijn.

De lessenserie *Digitaal vertellen* bestaat uit twee onderdelen:

1. oefeningen die leerlingen aan de hand van door leeftijdgenoten vervaardigde clips in staat stellen hun kijk- en luistervaardigheid te verbeteren, en
2. oefeningen die door het schrijven / maken van een 3S (scenario, storyboard, script) leerlingen in staat stellen niet alleen hun schrijfvaardigheid te verbeteren, maar ook een filmpje van hun verhaal te maken.

Beide lessenseries kunnen – hoewel dat niet de bedoeling van de makers is – afzonderlijk worden gegeven. Met behulp van een derde lessenserie, zojuist verschenen, wordt uitgelegd hoe je een filmpje monteert en afwerkt.*

De lessenserie is opgezet om leerlingen uiteindelijk zelf een clipje te laten maken. Eerst brainstormen de leerlingen met elkaar. Ze schrijven verschillende versies van het script, maken een schets van wat ze willen zien in hun filmpje en plannen (vaak weer met elkaar) de productie van de beelden. Daarna worden de beelden die ze draaien of die ze op een andere manier tijdens de productiefase verzamelen, gedigitaliseerd. De postproductie begint. Met een eenvoudig maar adequaat montageprogramma zetten leerlingen hun beelden in de tijdbalk van hun eigen filmpje en ze brengen een aantal effecten aan. Ze spreken hun verhaal zelf in, de zogenaamde voice-over, en ze maken de titels. Uiteindelijk presenteren ze het filmpje aan hun klasgenoten en aan hun ouders.

Natuurlijk zijn er problemen om dit proces tot een goed lopend geheel te maken. Technisch zijn er altijd wel zaken die voor zowel leerling als docent moeilijk te realiseren blijken. Misschien wel de belangrijkste fase in het productieproces is de voice-over, het emotionele hart van het filmpje. Maar het heeft heel wat voeten in de aarde om die voice-over goed te krijgen.

Daarnaast is het natuurlijk een kwestie om dit organisatorisch in de klas aan te kunnen bieden. Je moet als school de faciliteiten hebben, maar daarnaast is het de vraag hoe je dit project in het curriculum verwerkt. Een mogelijkheid is een klassensituatie waarbij de docent Nederlands de leidende figuur is, met eventuele hulp van een docent informatica, een systeembeheerder of een klassenassistent, en waarin het project in de lessen Nederlands uitgevoerd wordt en waarin de docent Nederlands ook de uiteindelijke beoordelaar is.** Natuurlijk zijn er andere mogelijkheden om dit project een plaats te bieden. Verschillende scenario’s worden toegelicht in de handleiding *Digitaal vertellen II*.

Digitaal vertellen en schrijfonderwijs

Het blijft natuurlijk veel, veel regelen. Waarom zou je al die moeite willen nemen om ‘digitaal vertellen’ in het klaslokaal aan te bieden? De ervaring leert dat het maken van een digitale clip een buitengewoon intensief proces is, waar zeer verschillende leerlingen met veel plezier aan deelnemen. Al doende krijgen leerlingen intensief te maken met diverse elementen uit het curriculum Nederlands: spreken, schrijven, kijken, luisteren en natuurlijk digitale techniek. En dat niet alleen: belangrijke deelaspecten die in het schrijfonderwijs anders maar met moeite een plaats krijgen, krijgen nu in het onderwijs een vanzelfsprekende, relevante en natuurlijke plaats.

Neem nu de jongen wiens broertje aan ADHD lijdt. Hij heeft dit onderwerp zelf gekozen en verantwoordt dat met de woorden dat hij anderen wil laten zien wat het is om ADHD te hebben. In de klas vertelt hij eerst ruwweg zijn verhaal. Vervolgens maakt hij een opzet en schrijft hij zijn verhaal. Maar als het script af is, blijkt dat er heel veel vragen zijn bij de anderen en bij de begeleiders. Uit het verhaal wordt bijvoorbeeld de bedoeling van de schrijver helemaal niet duidelijk en bovendien zijn er zinnen die het onderwerp in een ander daglicht plaatsen. Zo iets valt meteen op, omdat het script de

basis vormt voor het maken van een clipje. De leerling moet immers nadenken over het omzetten van de tekst in gesproken woord (een voice-over), muziek en beeld. Het script dient herschreven te worden.

Leerlingen heroverwegen, herschikken en herschrijven vanuit zichzelf. Opvallend is dat in bijna alle gevallen blijkt dat de eerste versie van het opstel (het script) ook in de ogen van de schrijver de bedoeling niet weergeeft. Nadrukkelijk buigt de leerling zich over zijn eigen taalgebruik en het effect dat hij daarmee beoogt te hebben. Reflectie over de schrijftaak, publieksgerichtheid vinden zo vanzelfsprekend in zijn hoofd een plaats.

Doordat beeld en woord in het project 'Digitaal vertellen' elkaar versterken en verschillende zintuigen samenkomen, hebben leerlingen daarnaast meer oog voor zaken als structuur en taalgebruik. De handleiding bij 'digitaal vertellen' bevat voorbereidende oefeningen waarbij cinematografische onderwerpen worden ingezet bij schrijfopdrachten. Een leerling leert minutieus het pellen van een ei te beschrijven, of het uiterlijk van een object. Daardoor wordt hij zich plotseling bewuster van wat taal kan doen. Hij leert te spelen met inzoomen en versnellen, want hij wil die zaken straks inzetten bij de vervaardiging van de clip.

Als het script in orde is, komt de volgende fase: het maken van een storyboard. Nu blijkt het belang van een goede opbouw en kan de vraag worden gesteld: moet ik wel zo beginnen, moet ik wel zo eindigen. Structuur krijgt ook vanzelf een plaats.

Waarom al deze moeite voor een digitaal clipje? Is het leerrendement dan werkelijk zo groot? In *Nederlands in de onderbouw* heet het: 'Waarschijnlijk ontbreekt bij veel leerlingen het besef dat een tekst bedoeld is om iemand iets mee te delen.' Welnu, niets blijkt tijdens het uitvoeren van dit project minder waar. Het draait erom leerlingen een situatie aan te bieden waarin publiek persoonlijk voor hen relevant wordt en ook talige aspecten zoals taalgebruik en structuur een natuurlijke plaats vinden in het hoofd van de leerling.

Leerlingen die het verzoek krijgen over een bijzondere gebeurtenis een opstel te schrijven en daarvan een clipje te maken, reageren bijna allemaal zeer enthousiast. Niet alleen krijgen hun schrijven een doel, ook beseffen zij hoe belangrijk het is 'verstaan' te worden. Zij voelen zich betrokken bij de uit te voeren opdracht, maar willen hun ervaringen ook delen met klasgenoten. Kortom, al datgene wat nodig is voor een rijke leeromgeving komt als vanzelf aan bod. Er is geen sprake van 'leuk doen' of meewaaien op de winden van populariteit. Leren wordt relevant.

Digitaal vertellen als eigen leerdoel

Er is dus naar onze smaak alle reden om 'digitaal vertellen' in te zetten voor het schrijfonderwijs. Maar ook vanuit een andere optiek is deze cursus relevant. Leerlingen die werken aan een filmpje, dragen voor een belangrijk deel de verantwoordelijkheid in een echt productieproces. In essentie is het proces dat ze doorlopen, gelijk aan dat van een reële mediaproductie.

In 'Digitaal vertellen' zijn inhoudelijke kennis en praktische vaardigheden zo nauw met elkaar verweven dat een leerling zich geen moment zal afvragen waarom hij een bepaalde handeling uitvoert. De formulering van een openingszin (wat is de dramatische vraag van je verhaal?), de uitsnede die je maakt van een bepaald beeld, de keuze voor een bepaald effect, de leerling die een fles tomatenketchup regelt voor een scène met bloed, alles heeft te maken met die ene centrale vraag: *wat wil je vertellen, en hoe wil je dat vertellen?* Het is de vraag die elke regisseur, elke programmamaker zichzelf stelt. Het antwoord op die vraag is heel eenvoudig of enorm gecompliceerd, maar het komt steeds op hetzelfde neer. Je moet gaan uitleggen, organiseren, plannen, samenwerken. Vrijwel alles wat je doet, komt voort uit een welomschreven plan. Op de set van een Hollywoodproductie, maar ook als een leerling thuis in de huiskamer draait voor een filmpje over de scheiding van zijn ouders.

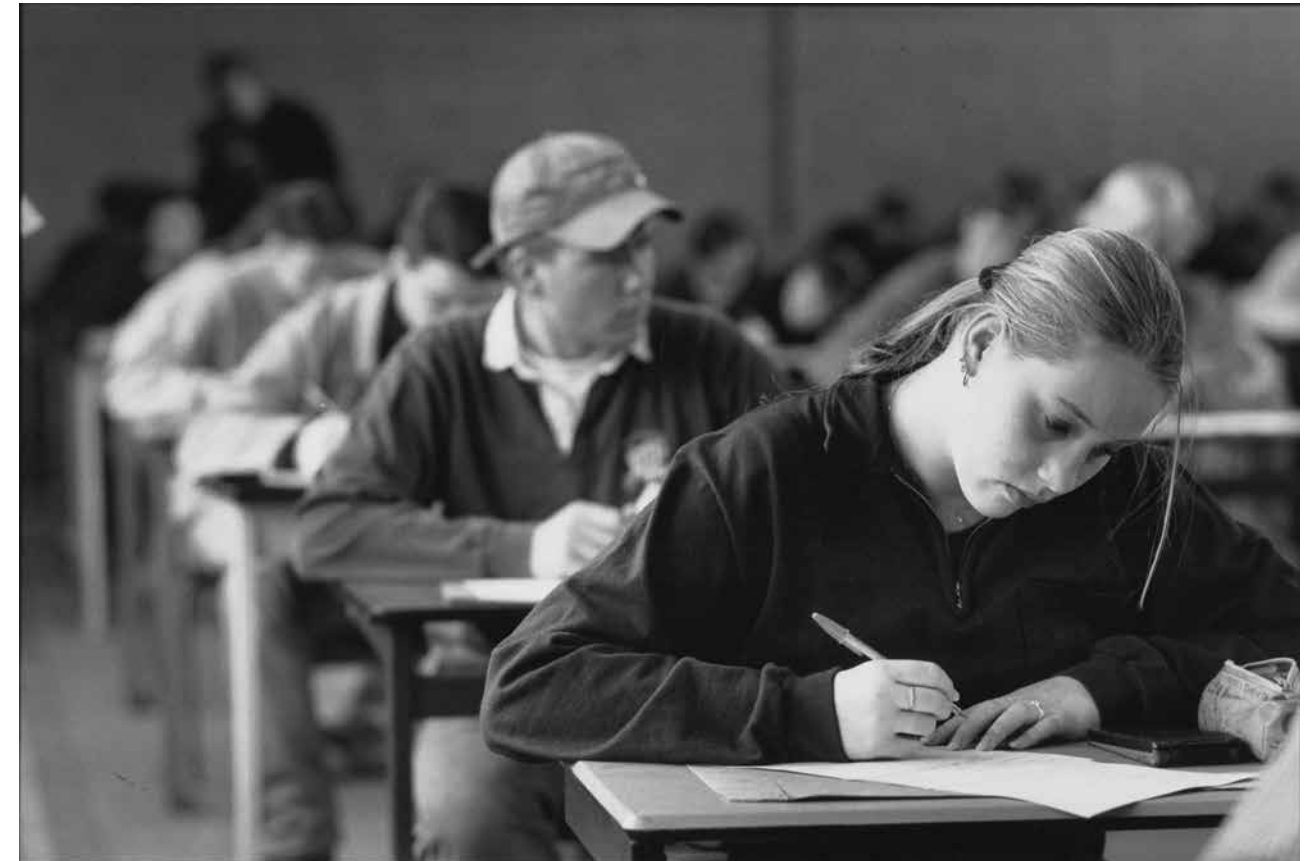
Scholen kunnen een structuur ontwikkelen om zulke processen te organiseren en te ondersteunen. Het is betrekkelijk eenvoudig om een extern project te organiseren en van buiten de muren en de faciliteiten te laten komen voor het realiseren van een audiovisuele productie. Op lange termijn echter is het de moeite waard om zelf te investeren in menskracht en faciliteiten voor zulke producties. Docenten Nederlands kunnen naar onze smaak een belangrijke rol spelen in deze veranderingen. ■

* De methodes 'Digitaal vertellen I, II & III' zijn te bestellen via <www.schooltv.nl>.

** Wie geïnteresseerd is in de beoordelingswijze van dit soort opdrachten, verwijzen we naar <www.eigenwijzer.nl/vertellen>, 'docenten', de site van SchoolTV. Andere modellen zullen over niet al te lange tijd beschikbaar komen, als onderdeel van een nieuw te ontwikkelen leerlijn media-educatie. In opdracht van het Nederlands Instituut voor Filmeducatie werkt het SCO-Kohnstamm Instituut aan een doorlopende leerlijn audiovisuele media-educatie. Ook in dat kader wordt gewerkt aan een beoordelingsinstrument voor materiaal dat leerlingen produceren.

LITERATUUR

Bonset, H., M. de Boer & T. Ekens (2005). *Nederlands in de onderbouw: een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho.
Rijlaarsdam, G. (2005). Observerend leren: een kernactiviteit in taalvaardigheidsonderwijs. In *Levende Talen Tijdschrift* 6(4): 10-28.

'Die samenvatting mag van mij zo uit het eindexamen'

Een gesprek met Alex van de Kerkhof

Patrick Rooijackers

'Tja, wat drijft me? Inmiddels zit ik al bijna twaalf jaar bij het Cito. Ik had altijd al héél graag bij het Cito willen werken. Het leek me fantastisch om met teksten bezig te zijn en vragen te bedenken. Op de een of andere manier heb ik altijd al het gevoel gehad dat een leerling rechtvaardig moet worden behandeld. Rechtvaardigheid,

Bij nogal wat neerlandici zal Alex van de Kerkhof bekend zijn als 'die toetsdeskundige voor Nederlands bij het Cito'. Toch doet dat de betrokken neerlandicus die Van de Kerkhof is – elk jaar weer is hij bijvoorbeeld op persoonlijke titel aanwezig bij de eindexamenbesprekingen van Levende Talen – onrecht. LTM had een gesprek met hem: over het Cito, over zijn visie op het schoolvak Nederlands en vooral over het centraal eindexamen Nederlands, dat in zijn ogen wel aan een herziening toe is.

daar gaat het om. Als leerling merkte ik indertijd al dat je nogal afhankelijk was van de luimen van de docent. En later, toen ik zelf voor de klas stond, merkte ik hoe enorm de verschillen in toetsing binnen mijn eigen sectie soms waren. Dat heeft me altijd erg gestoord, en toen ik bij het Cito kon werken, pakte ik die kans met beide handen aan. Iets landelijk te kunnen brengen waardoor een leerling eerlijk wordt getoetst, dat trok me aan.'